

Een Bemmelse zouaaf

Inleiding

Over zouaven zijn diverse publikaties verschenen. Daarin wordt vaak met een mengeling van bewondering en trots verhaald over deze pauselijke soldaten uit de jaren 1861-1870. Het blijkt dat foto's en brieven, maar ook andere aandenken, enkele generaties later binnen de familie nog zorgvuldig worden bewaard. Mede daardoor kunnen ruim 130 jaar later artikelen zoals deze tot stand komen.

Italië en de Kerkelijke Staat

Nadat Napoleon Bonaparte in 1814 het veld had moeten ruimen, werd Italië opgedeeld in diverse koninkrijken en hertogdommen. Ongeveer in het midden van wat het huidige Italië is, lag de Kerkelijke Staat. Tot deze staat behoorden aanvankelijk de gebieden Romagna, Marken en Umbrië, de stad Rome en de omgeving daarvan. De oppervlakte van de Kerkelijke Staat was in die tijd iets groter dan die van het huidige Nederland.

Nadat eerdere pogingen gericht op de vorming van een Italiaanse eenheidsstaat in de kiem waren gesmoord, kreeg dit streven vanaf 1848 met de komst van Victor Emmanuel II als vorst van het koninkrijk Sardinië nieuwe impulsen. De ontwikkelingen in de richting van de eenheidsstaat werden mede beïnvloed door de strijd tussen Frankrijk en Oostenrijk, die beide belangen hadden op Italiaanse bodem. Mede daardoor kon het gebeuren dat in 1859 Romagna voor de Kerkelijke Staat verloren ging.

De Sardijnse generaal Garibaldi veroverde in 1860 het Koninkrijk der Beide Siciliën. En passant vielen hierbij Marken en Umbrië, waardoor de Kerkelijke Staat alleen nog Rome en de omliggende gebieden omvatte. Na een volksstemming werd het gebied van het Koninkrijk der Beide Siciliën bij het koninkrijk Sardinië gevoegd. Victor Emmanuel II van Sardinië werd op 17 maart 1861 als koning Victor Emmanuel I de eerste koning van een verenigd koninkrijk Italië.

De Kerkelijke Staat werd in die tijd geleid door Paus Pius IX, wiens pontificaat liep van 1846 tot 1878. Deze had zijn voornamelijk uit

Franse en Belgische militairen bestaande pauselijke leger verslagen zien worden bij de strijd om het behoud van Marken en Umbrië. Toch wilde hij zich niet neerleggen bij aansluiting van Rome bij het koninkrijk Italië. Daarom riep hij nieuwe vrijwilligers op hem te komen

helpen bij de verdediging van het resterende grondgebied van de Kerkelijke Staat. Dit leidde tot de vorming van het Regiment Pauselijke Zouaven in 1861.

In 1862 mislukte een poging van Garibaldi om Rome in te lijven. In 1865 begonnen de Fransen hun militaire aanwezigheid in de Kerkelijke Staat af te bouwen. Daarmee nam het belang van het zouavenleger toe. Tot 1867 bleef het min of meer rustig. In dat jaar waren er twee grote confrontaties tussen de zouaven en de Garibaldisten. Zowel bij Monte Libretti als bij Mentana wisten de zouaven daarbij te zegevieren. Toen echter in 1870 de Frans-Duitse-oorlog losbrak, zag het Italiaanse leger haar kans schoon. Zij startte het beleg van Rome. Onder de dreiging van zware beschietingen zag Pius IX zich gedwongen zich over te geven. Op 20 september 1870 was de Italiaanse eenheid een feit en een dag later werd het Regiment Pauselijke Zouaven ontbonden.

Het zou nog tot 1929 duren voordat de betrekkingen tussen de kerkelijke leiding en de Italiaanse regering werden genormaliseerd. Op 11 februari van dat jaar werd met het Verdrag van Lateranen de soevereine staat Vaticaanstad ingesteld. Met haar vierenvertig hectaren is het huidige grondgebied omstreeks 1% van dat van onze gemeente.

De zouaven

De in 1860 gevormde pauselijke strijdmacht met de naam 'Tirailleurs franco-belges' stond onder bevel van Franse officieren. Deze hadden daarvóór in Franse krijgsdienst in Algerije uniformen gedragen, waarvan de wijde broek was afgekeken van de dracht van een plaatselijke stam, die met 'zouaves' werd aangeduid. Toen zij voor het pauselijke leger een uniform kozen dat hierop was gebaseerd, duurde het niet lang of de benaming zouaven werd algemeen gebruikt. Per 1 januari 1861 werd de naam van het bataljon officieel omgezet in 'Zuavi Pontici'.

Het karakteristieke zouavenuniform bestond uit een blauwgrijze pofbroek, een vest en een korte jas met rode tressen. Bij het uniform hoorde een grijze kepi of een hoge kolbak. Boven de lage schoenen werden beenwindsels of witte slobkousen gedragen. Om het middel droeg de zouaaf een brede rode ceintuur. Op de rechterborst werd een klein pauselijk wapen aan een kettinkje gedragen.

In de periode tussen 1 januari 1861 en 20 september 1870 werden 11.036 personen als zouaaf geregistreerd. Nederland leverde het grootste aandeel met 3.181 manschappen, gevolgd door Frankrijk met 2.964 en België met 1.634. Van de rest van de soldaten kwam het merendeel uit diverse, veelal Europese landen. Uiteraard betreft het landen met een katholieke bevolking of bevolkingsdeel. De omvang van het aandeel werd echter mede bepaald door politieke omstandigheden en door de inzet van hen die zich ter plaatse met de werving belastten. De vergoeding was laag.

Het kader bestond hoofdzakelijk uit Fransen, meestal van adellijke afkomst. Slechts acht Nederlanders brachten het tot officier. Uiteraard vormde de taal hierbij een barrière. De indruk bestaat ook dat het merendeel van de manschappen van eenvoudige komaf was.

Het Nederlandse aandeel

Met de komst van de Fransen aan het eind van de 18e-eeuw was in Nederland de vrijheid van godsdienst weer hersteld. Rond 1860 waren er in ons land omstreeks 1,5 miljoen katholieken die zich nauw verbonden voelden met het wel en wee van de paus en de Kerkelijke Staat. Aangemoedigd door berichten over de gang van zaken in Italië in de katholieke krant 'De Tijd' en vanaf 1867 ook in het nieuwe tijdschrift 'Katholieke Illustratie' meldden velen zich aan. De meer dan evenredige deelname van Nederlanders sterkte het zelfbewustzijn van het katholieke deel van Nederland.

Veertig procent van de Nederlandse zouaven kwam uit ambacht of middenstand, een kwart was boer of boerenknecht, tien procent was kantoorbediende en de rest bestond uit fabrieksarbeiders en andere beroepen. De meesten van hen maakten voor het eerst van hun leven een reis die hen buiten hun geboortestreek bracht.

In Nederland was het belangrijkste wervingsbureau gevestigd in Amsterdam. Dit bureau stond onder leiding van pater C. de Kruijf, een Augustijn die kapelaan was aan de Amsterdamse parochie "De Star". Deze was na een reis naar Rome in 1864 overtuigd geraakt van de noodzaak in Nederland actief te werven voor het zouavenleger en nam hierin met veel enthousiasme het voortouw. Hij schreef parochies aan, deed een eerste selectie, zorgde voor de benodigde documenten en regelde de reis en de financiën van de vrijwilligers die zich bij hem aanmeldden. Met name bij het laatste moest hij de nodige creativiteit aan de dag leggen.

Andere wervingsbureau's waren gevestigd in Maastricht, Tilburg en Oudenbosch. Oudenbosch, vanwege de naar Romeins voorbeeld gebouwde kerken ook wel bekend als het Brabantse Klein Rome, was een verzamelplaats voor de vrijwilligers. Pastoor Hellemons van Oudenbosch en broeder Bernardinus van het daar gevestigde pensioonaat St. Louis boden de aspirant-zouaven hier een laatste goede maaltijd en een overnachting op hun doorreis naar het keurings- en selectiebureau in Brussel.

Aan zouaven werden diverse eisen gesteld. Het moesten goede katholieken zijn, hetgeen moest blijken uit een getuigschrift van hun pastoor. Met een getuigschrift van de dokter moesten ze aantonen gezond te zijn. Daarnaast moesten ze met een officieel document hun naam, voornaam, ouderdom, geboorteplaats en namen van hun ouders kunnen aantonen. Ze moesten vrijgesteld zijn voor de militaire dienst of ze moesten deze vervuld hebben. Zouaven moesten ouder zijn dan 16 jaar, maar niet ouder dan 40. De minimumlengte was 1,57 meter. Als ze minderjarig waren hadden ze goedkeuring van hun ouders nodig. Men kon maximaal voor twee jaar tekenen. Wel kon men daarna voor perioden van één jaar bijtekenen.

De Nederlandse zouaven klaagden regelmatig over de strenge medische keuring in Brussel. Als ze daar doorheen kwamen waren ze gegarandeerd kerngezond. Ze konden dan worden ingeschreven en hun reis aanvangen. Met de trein ging het vervolgens, in meerdere dagen, via Parijs naar Marseille. Vanuit Marseille ging de reis per boot naar Civitavecchia, waarna het laatste stuk over

Italiaanse bodem per trein werd overbrugd. Uit de correspondentie valt af te lezen dat de kennismaking met de stad Rome en de vele imposante bouwwerken daar diepe indruk maakte op de meeste zouaven.

De brieven van zouaven verhalen ook over ontmoetingen met de paus. Regelmatig blijkt daaruit, dat Pius IX een man met een grote uitstraling was, die bovendien de Nederlandse vrijwilligers een warm hart toedroeg, vanwege hun grote toewijding. Verder handelen de brieven over zaken als voeding, gebrek aan geld en tabak. Niet zelden worden relikwieën en rozenkransen opgestuurd.

Misschien door het taalprobleem lijkt de meeste zouaven te zijn ontstaan hetgeen onder de bevolking van de Kerkelijke Staat aan spanningen leefde. Dat wil niet zeggen dat zij niet betrokken waren bij het wel en wee van de plaatselijke bevolking. Vooral in de eerste jaren, waarin nog weinig militaire activiteiten plaatsvonden, zetten zij zich in, onder meer bij de bestrijding van pest. De eersten die hun leven lieten op Italiaanse bodem, kwamen dan ook als gevolg van dergelijke activiteiten te overlijden. In totaal keerden 170 Nederlanders niet meer terug. Van hen sneuvelden 30 in de strijd.

Door hun dienstneming in vreemde krijgsmacht verloren de meeste zouaven hun Nederlandse nationaliteit. Zij hadden dat kunnen vermijden door vooraf toestemming te vragen. Individuele verzoeken hiervoor werden door Koning Willem III in principe met welwillendheid tegemoet getreden. Vanwege de politieke verhoudingen, met name in de relatie met Italië, kon echter geen brede, algemene regeling op dit punt worden getroffen. Nog in 1947 werd in de Eerste kamer over het Nederlanderschap van de zouaven gediscussieerd. Dat was een jaar ná het overlijden van de laatste zouaaf Petrus Verbeek uit Rosmalen die op 27 september 1946 op 95-jarige leeftijd stierf.

De gemeenschappelijke ervaringen en omstandigheden bij hun terugkeer brachten zouaven ertoe om in veel plaatsen zogenaamde zouavenbroedersschappen op te richten. Door die broedersschappen werden gezamenlijke belangen gediend, maar ook herinneringen levend gehouden. Dat uitte zich onder meer in reünies en herdenkingen van doorslaggevende momenten uit de betreffende periode die

op 20 september 1870 abrupt eindigde. In 1891 kregen de dan nog in leven zijnde zouaven van paus Leo III de bronzen "Bene Merenti"-medaille met oorkonde.

De overkoepelende Algemene Nederlandse Zouavenbond uit 1894 werd in 1946 opgeheven. Nakomelingen van Belgische en Nederlandse zouaven zijn nog steeds verenigd in "Pro Petri Sede". De herinneringen aan de Nederlandse zouaven wordt hoog gehouden door het Nederlands Zouavenmuseum in Oudenbosch. Naast een uitgebreide collectie over dit onderwerp, zijn hier registers op naam en op woonplaats aanwezig van alle Nederlandse zouaven.

Het Bemmelse aandeel

Albertus Leonardus Lintsen uit Bommel was een van de ruim 3.000 Nederlandse zouaven.

Op de foto hiernaast zien we Lintsen in zouaveuniform. De 130 jaar oude foto werd ons beschikbaar gesteld door zijn familie.

Van Lintsen is ook nog een afschrift van het aanmeldingsformulier aanwezig. Een kopie van dat in het Frans gestelde formulier is op de volgende bladzijde opgenomen. Op bladzijde 36 is tevens een vertaling daarvan opgenomen.

Blijkens zijn aanmeldingsformulier was Lintsen 21 jaar toen hij zich aanmeldde. Zijn diensttijd heeft, volgens de gegevens die in Oudenbosch bekend zijn, gelopen van 5 januari 1868 tot 13 januari 1870.

C

ÉTATS PONTIFICAUX.

N° d'ordre *3456*

DIVISION MILITAIRE

Dépôt de

6216

PLACE de

Bataillon des Zouaves.

FEUILLE D'ENRÔLEMENT

de

pour deux ans.

Aujourd'hui le *30 Décembre* mille huit cent *Soixant, Sept* le nomme
Lentzen, Leonhard, fils de *Antonius*
 et de *Van Vorse, Anna Maria* né à *Bismmuth, Gelderland*
 le *28 Septembre 1846* ayant en eu dernier lieu son domicile à *Bismmuth*
 province de *Gelderland (Hollande condition Cultivateur)*
 a été admis au service de Sa SAINTETE comme simple soldat dans le bataillon des Zouaves
 s'obligeant à servir fidèlement pendant deux années et à prêter le serment prescrit dans les muins
 de l'autorité compétente, présentant à cet effet les documents ci-après désignés, lesquels ayant été
 trouvés en règle et conformes aux prescriptions du règlement pour les recrues, nous soussignés
 nous l'avons admis provisoirement au nom du Souverain et nous avons promis, au nom du même
 Souverain, au nommé *Lentzen* qu'il jouira de tous les avantages de solde,
 mune, habillement, suppléments, récompenses, et de tout ce qui est fixé par la loi du 7 janvier 1858
 et que passé le temps de *deux*, années, pour lesquelles il a pris service, il pourra (en cas qu'il
 ne lui plait pas de continuer à servir) demander son congé, qui lui sera accordé conformément
 aux règlements en vigueur.

Le nommé *Lentzen Leonhard* déclare n'avoir jamais été jusqu'ici
 rayé ou expulsé de quelque corps d'armée que ce soit, connaissant la peine qui attend celui qui,
 expulsé d'un corps s'enrôle de nouveau, et qu'il se soumet, en outre, sans exception, au code et aux
 lois militaires, ainsi qu'aux méthodes et à la discipline qui sont ou seront en usage dans le bataillon
 également sans exception.

DOCUMENTS

1. *Passeport*
2. *Certificats d'âge et de résidence (Baptême)*
3. *Consentement des Parents*

A. L. Lind ser.

Het aanmeldingsformulier is, met in stand houden van de fouten en inconsequenties in de schrijfwijze van de namen, als volgt vertaald:

PAUSELIJKE STAAT

Ordernummer **3456**

MILITAIRE DIVISIE

Vastlegging van

6716

PLAATS van

Bataljon der Zouaven

AANMELDINGSFORMULIER

van

voor twee jaar.

-----*

Vandaag **30 december** achttienhonderdzevenenzestig is de genoemde **Lintsen, Leonardus** zoon van **Antonius** - - en van **van Vorsel, Anna Maria** geboren te **Bemmel, Gelderland** op **28 september 1846** laatstelijk gewoond hebbende in **Bemmel** provincie **Gelderland Holland** van beroep **landbouwer** toegelaten tot de dienst van **ZIJNE HEILIGHEID** als gewoon soldaat in het bataljon van de Zouaven zich verpflichtend om trouw dienst te doen gedurende twee jaar en om de voorgeschreven eed ten overstaan van de bevoegde autoriteit af te leggen, daartoe overleggende de hierna aangegeven documenten, die zijn goedbevonden conform de regels en omschrijvingen van het reglement voor recruten, met onze ondertekening, wij ter tijdelijke voorziening uit de naam van de Heer hebben ingelijfd en hebben wij beloofd, in naam van dezelfde Heer aan bovenvermelde **Lentsen**, dat hij alle voordelen van soldij, bewapening, kleding, voorraden, vergoedingen en al wat verder is vastgelegd in de wet van 7 januari 1852 zal krijgen voor de duur van **twee** jaar waarvoor hij in dienst is genomen, hij zal (in het geval hij zijn dienst niet meer kan voortzetten) zijn ontslag kunnen aanvragen, hetgeen hem zal worden verleend conform de regels die daarvoor zijn.

Genoemde **Lentsen Leonardus** verklaart tot aan dit moment nooit te zijn geschorst of uit een leger te zijn gezet, wetende de straf die hem wacht die, uit een leger gezet zijnde zich opnieuw inschrijft en dat hij zich, bovendien, zonder uitzondering, zal onderwerpen aan de regels en de militaire wetten, alsook aan de dagelijkse gang van zaken en de discipline die gebruikelijk zijn of zullen worden voor het bataljon.

DOCUMENTEN

1. **Paspoort**
2. **Kerkelijke certificaten**
3. **Accoordbevinding van de ouders**

A.L. Lindsen.

Uit de registers bij het Rijksarchief in Gelderland blijkt, dat Albertus Leonardus Lintsen op 25 april 1877 in het huwelijk trad met Maria Hendrina Meurs. Lintsen heeft in Bemmelen aan de Groenestraat (nummer 1) gewoond. Hij had 3 kinderen: twee dochters en een zoon. Van Lintsen weten we verder, dat hij op 8 september 1908 is overleden, op 61-jarige leeftijd. De overlijdensakte geeft aan dat zijn beroep tabaksplanter was. De onderscheiding die ook hem in 1891 moet zijn toegekend in de vorm van een medaille met oorkonde kon niet meer worden achterhaald. Van zijn familieleden ontvingen wij het afschrift van zijn aanmeldingsformulier. Via het Zouavenmuseum kregen wij een duplicaat van de foto van Lintsen in ons bezit. Deze foto was eerder door zijn familie aan het museum afgestaan.

Volgens de registers in Oudenbosch zou er nog één andere Bemmelaar als zouaaf in Italië geweest. Dit betreft Johannes van Beers. Voor zover bekend is hij op 19 maart 1849 in Elst geboren. Hij trad in zouavendienst op 24 november 1866. Hij was een zoon van Arnold van Beers en Theodora Tijs. Zijn beroep was schoenmaker. Over zijn woonplaats bestaat echter wel onduidelijkheid, zo blijkt ook uit correspondentie die in Oudenbosch aanwezig is. Ook de registers bij het Rijksarchief geven geen nader uitsluitel. Dat kan verband houden met het feit, dat hij tijdens zijn dienstdienst op 3 juli 1867 in het militaire hospitaal te Rome is overleden. Waarom hij daar was opgenomen, is evenmin bekend.

Gerard Sommers

Geraadpleegde literatuur:

- Uit het epos der 3000***, Br. Christoffel, Uitgeverij De Koepel Nijmegen, 1947;
- De vuist van de paus***, Wim Zaal, Uitgeverij Aspekt Nieuwegein, 1996;
- Rome tot de dood***, Hans Ellenbroek, Arko Uitgeverij BV Nieuwegein, 1997;
- Een handbreed kleiner dan de Heer***, Frans Wouters, Uitgeverij Alfa Nijmegen / Grave, 1986;
- Pieter Jong, de held van Lutjebroek***, Jos Reynders, Drukkerij van het R.K. Jongensweeshuis Tilburg, 1935.

Het Nederlands Zouavenmuseum is gevestigd aan de Markt 31 te Oudenbosch. Het museum is in de maanden mei t/m september geopend op dinsdag, donderdag, de eerste en de derde zondag, van 14.00-17.00 uur. In de overige maanden is het museum open op afspraak. Het telefoonnummer is 0165-315284.